

Biblioteka
NASLIJEĐE

TIM *press*

Biblioteka
NASLIJEDE

Patrick Boucheron
Jedno ljeto s Machiavellijem

Izvorno objavljeno pod naslovom
UN ÉTÉ AVEC MACHIAVEL

Copyright © Éditions des Équateurs / France Inter, 2017.
Djelo je zaštićeno međunarodnim zakonima
o autorskim pravima.

© za hrvatsko izdanje
TIM press d.o.o., Zagreb
Tel.: 01 611 97 13; Faks: 01 611 97 14
E-mail: tim.press@tim-press.hr
www. tim-press.hr

Sva prava pridržana

ISBN 978-953-8075-60-5

Patrick Boucheron

**JEDNO LJETO S
MACHIAVELLIJEM**

S francuskoga prevela

Dubravka Celebrini

Zagreb, 2019.

Sadržaj

Mladost

1. Godišnja doba	7
2. Makijavelizam	11
3. 1469., vrijeme se vraća	15
4. Očeva ambicija	19
5. Povijest jedne opasne knjige	23

Vrijeme djelovanja

6. Odjednom Savonarola	27
7. Mladac u politici	31
8. Putovati	35
9. Oštrica jezika	39
10. Državni udar	43

Nakon propasti

11. Pismo prognanika	47
12. Kako čitati <i>Vladara</i> ?	51
13. Osvojiti i sačuvati	55
14. Zlo u politici	59
15. Izvanredno stanje	63

Politike pisanja

16. Komediya vlasti	67
17. Taj šaljivac Machiavelli	71
18. Politika bestidnosti	75
19. Hrabrost u imenovanju	79
20. Političko umijeće zauzimanja pozicije	83

Republika neslaganja

21. Što je republika?	87
22. Pohvala neslaganju	91
23. Nenaoružani smo	95
24. Nasilje u politici	99
25. Cilj ne opravdava sredstvo	103

Nikada nije prekasno

26. Pisati povijest	107
27. Je li prekasno?	111
28. 1527., kraj svijeta	115
29. Anatomija utvare	119
30. Filozofirati u nevremenima	123

Umjesto epiloga	127
Čitati Machiavellija	135

1.

Godišnja doba

Provesti ljetno s Machiavellijem, doista? Kakva neobična ideja. Autor *Vladara* nije u pravom smislu pisac na ladanju, poklonik ljetnog odmaranja, nego ponajprije čovjek od akcije, uvijek borben, za kojeg opisivati svijet, jasno utvrditi činjenice, znači raditi na njegovoj transformaciji. „Da ste me čitali“, kazao je 1513. vezano uz *Vladara*, „vidjeli biste da tijekom petnaest godina koliko sam učio državnički posao, nisam niti spavao niti se igrao.“

I doista, čitamo ga nakon njegove smrti 1527., ne prestajemo ga čitati, unatoč klevetama i cenzuri, uvijek zato da se trgnemo iz tromosti. Po tome je, zašto ne, Machiavelli neumoljiv poput ljetnog sunca. To je zvijezda koja daje oštrinu njegovoj prozi, osvjetljavajući

je prodornom svjetlošću koja njene obrise čini još jasnijima. Nietzsche je to rekao bolje od bilo koga drugog, u *S onu stranu dobra i zla*: „(...) daje disati suhi fini zrak Firence i ne može izbjeći to da najozbiljnije stvari iznosi u neobuzdanom *allegriSSimu*, možda ne bez pakosnog artističkog osjećaja o tome na koju se suprotnost odvažuje – na duge, teške, tvrde, opasne misli i na tempo galopa i od svega najbolje najsmjelije objijesti.“*

No ako je sve stvar ritma, kako ne vidjeti da ono što je nazivao *qualità dei tempi*, „duhom vremena“, bijaše već zašlo u jesen izvjesnosti? Od 1494. Italija je u ratu. Tako ponosna na svoju građansku vlast, tako sigurna u svoju kulturnu superiornost, postala je žrtvom neviđenog nasilja i grabežljivosti velikih monarhija. To je ono što nazivamo „Talijanskim ratovima“, to veliko razočaranje, a budući da je Apeninski poluotok već stoljećima bio laboratorij političke modernosti, odnosno mjesto gdje se osmišljava zajednička budućnost, onda je lako shvatiti da ono što ćemo nazvati Europom nije ništa drugo nego rat koji dolazi.

---

* Friedrich Nietzsche, *S onu stranu dobra i zla*, str. 35., prevela Dubravka Kozina, AGM, Zagreb, 2002.

Sjene postaju dulje, dolazi zima, koja us-pavljuje duše. Machiavelliju je to bilo poznato: riječi zaleđene na zatvorenim usnama, nemo-gućnost da se kaže kakvi upravo postajemo. Bio mu je poznat taj neumoljivi i polagani pokret preko kojeg jedan politički jezik zastarijeva. Jezik koji je toliko volio učiti iz knjiga postao je neupotrebljiv da se precizno kaže „zbiljska istina stvari“. Budući da nedavna prošlost više nije ni od kakve pomoći, zašto se ne okrenuti onima koje zove „svojim dragim Rimljanima“, zašto ne uroniti u stare tekstove kao u veliku osvježavajuću kupku i taj razdragani način po-kretanja budućnosti nazvati antikom?

Je li to ono što zovemo renesansom? Zašto ne, ako širom otvorimo oči prema proljeću koje krasi nevine i nježne boje samo za one koji ne uspijevaju vidjeti surovu okrutnost Botticellijeve slike. Machiavelli je majstor u lukavstvima. Upravo je zbog toga, tijekom cijele povijesti, mogao biti saveznik u lošim da-nima. Što se mene tiče, ne bih se usudio reći da radim na Machiavelliju. Ali s njim, to da, kao s bratom po oružju, sigurno, s tom razlikom što se taj slobodni strijelac uvijek uspijeva naći na isturenom mjestu, navodeći nas da ga čitamo ne u prezentu, nego u futuru.

Nema tu ničeg neobičnog: zanimanje za Machiavellija u povijesti se uvijek iznova javlja u trenutku kad se navješćuju oluje, jer on zna filozofirati u nevremenima. Ako ga danas ponovno čitamo, znači da se imamo zbog čega brinuti. On se vraća: probudite se.

4.

Očeva ambicija

Priznajmo da često pretjeruje. Kada za sebe kaže: „Rodih se siromašan i naučih se mučiti prije nego svetkovati“, iskreno, pretjeruje. Točno je da Machiavelli neće besmisleno i bezbrižno provoditi vrijeme kao mladi „čija je jedina briga bila“, kako će poslije napisati u *Firentinskim povijestima*, „pokazivati sjaj preko odjeće, a oštroumnost i lukavost preko lijepih riječi“. U vrijeme Lorenza Veličanstvenog za to je, naime, trebalo pripadati onim starim aristokratskim obiteljima s bogatim seoskim posjedima, koje jednostavno zovu velikima, *magnatima*.

Obitelj Machiavelli živi na nižoj ljestvici od *magnata*. Ali siromašni nisu. Članovi obitelji već stoljećima žive od zemljišne rente, iako ne

baš raskošno. Stanovita skromnost ponajprije je rezultat pogrešnih političkih odluka: jedan njihov predak, Girolamo, pobunio se protiv vlasti Medicija te je uhićen, prognan i mučen. Preminuo je u zatvoru 1460. Takvo je naime naličje velike slave medičejaca.

Devet godina poslije, 1469., rodio se Niccolò. Ima dvije sestre, a obiteljska kuća gdje stanuje u Oltrarnu, na drugoj obali rijeke koja protječe Firencom, već je prilično napušćena. Ondje se tiskaju rođaci i svojta, cijela jedna vesela i bućna *brigata*, prema modelu koji je uobičajen u proširenim obiteljima kakvu će i Niccolò Machiavelli imati jednom kad se oženi. Kuća, koja gleda na Ponte Vecchio, srušena je 1944. Nekoliko godina poslije, povjesničari su otkrili knjigu u kojoj je prikazana cijela njezina povijest. To je obiteljska knjiga oca našeg Machiavellija, *messera* Bernarda Machiavellija. Zovu ga *messer* jer je doktor prava, ali budući da se obitelj kompromitirala oporbenim stavom spram Medicija, to mu vjerojatno otežava obavljanje javnobilježničkog posla.

Sustavno, hladno, Bernardo bilježi i najmanje sitnice iz obiteljskog života. Nema otkrivanja intimnih tajni u njegovim *Ricordima*, koji su u manjoj mjeri sjećanja, a više pozornost

10.

Državni udar

Machiavellijeva je sreća što su ga uvijek razočaravali državnici koje je sretao na svome putu. Ukratko, nitko nije bio na razini zadatka, nitko nije bio spreman djelovati jasno, brzo, odlučno kako je to vrijeme zahtijevalo. To je sreća, da, na određeni način, kada vidimo s kakvim se moralnim i literarnim strahopoštovanjem plaća fasciniranost intelektualaca ljudima od vlasti. Čim nađu nekoga koga će obožavati, inteligenciju kao da izgube.

Machiavelli je tražio vladare koje bi obožavao, a budući da ih nije našao, osmislio je papirnatog *Vladara*. No otada se ne prestaje o njemu govoriti: fikcija je postala mnogo postojanija od prolaznih utvara moćnika koji ne uspijevaju stvarati povijest. Tko se sjeća Piera Soderinija?

Pravosudni gonfalonjer bijaše jaki čovjek firentinske države, Machiavellijev zaštitnik. „Strpljiv i dobrohotan“ čovjek, napisat će za njega, ali politička strpljivost posve je suprotna neodlučnosti ili sporosti: ona u manjoj mjeri znači dati si vremena, a u većoj mjeri znači znati iskoristiti pravi trenutak. Soderini nije vidio opasnost koja vreba na Republiku, nije se znao naoružati protiv neprijatelja, a 1512. Machiavelli ga je smatrao odgovornim za pad režima koji je tako gorljivo branio. Kad je deset godina poslije, dakle 1522. umro, Machiavelli mu je posvetio jedan okrutni epigram. Soderinijeva duša stupa pred vrata pakla.

„U pakao?“ – vikne Pluton – „bijedni glupane, Popni se u limb s ostalom djecom.“

Zastor. Nema samilosti za poražene. Machiavelli je nema ni kada treba opisati odlazak Cesarea Borgie sa scene, 1503. Neko se vrijeme zani-mao za njegov mali teatar okrutnosti, ali po-vijesne pozornice sada su podignute negdje drugdje, a ne u Firenci i Romagni. U Italiji se priprema komad koji će biti veliki spektakl, u kojem će se sukobiti europske monarhijske sile: Sveto Rimsko Carstvo, Kraljevina Francuska, a

uskoro i Španjolska koju je papa Julije II. 1511. ponovno uveo u igru.

Sve je planulo. Francuski kralj Luj XII. u Raveni je 11. travnja 1512. odnio pobjedu koju je platio toliko skupo da je morao napustiti Italiju. Sa saveznicima je odlučio vratiti Medicije na vlast u Firenci pa su 16. rujna njihovi pristaše zauzeli palaču Sinjoria kako bi raspustili Veliko vijeće, središnje tijelo Firentinske Republike. Taj je državni udar izazvao loše pripremljenu urotu mladih patricija obuzetih slobodom. Je li riječ o nespretnosti ili o manipulaciji? U svakom slučaju, neki od njih pustili su u optjecaj popis pomagača među kojima se nalazi i Machiavellijevo ime.

Gotovo je. Izgubio je sve dužnosti, zatvoren je i mučen u nekoliko navrata. Bio je pred smaknućem i život može zahvaliti samo neobičnom ozračju domoljubnog žara i pomirbe do kojeg je došlo nakon što je 11. ožujka 1513. mladi kardinal Giovanni Medici izabran za papu, pod imenom Lav X. Machiavelli se nalazi u progonstvu, kao žrtva onoga što sam naziva „zloćudnošću fortune“. Je li to nesretna zvijezda koju Talijani zovu *disastro*? Sada nije vrijeme da, poput uplašenog